

شیوه نامه نگارش پایان نامه و رساله علمی

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه / معاونت آموزش / مدارج علمی

شیوه نامه نگارش پایان نامه و رساله علمی حوزه های علمیه
مرکز مدیریت حوزه های علمیه / معاونت آموزش / مدارج علمی
شهر مقدّس قم / ۱۴۰۴ ش

آدرس:

قم، جمکران، بلوار انتظار، مرکز مدیریت حوزه های علمیه

معاونت آموزش

تلفن: ۰۲۵-۳۳۱۳۳۹۶۶

پایان نامه یا رساله علمی از لحاظ محتوا باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱. گزینش موضوع یا مسأله‌ی پژوهش، باید در چهارچوب و یا حول یکی از محورهای اساسی مجهولات بشر انجام شود؛
۲. انتخاب موضوع باید به صورت روشمند انجام شود؛
۳. از کاربرد اصطلاحات ارزشی در عنوان خودداری شود؛
۴. محقق باید به پدیده‌های مربوط به رشته تخصصی خود به مثابه یک سیستم نگاه کند. سیستم ابعاد مختلفی دارد و هر بعد می‌تواند موضوع یک یا چند پژوهش مستقل باشد؛
۵. پایان نامه یا رساله علمی باید نتیجه تحقیق، پژوهش و ابتکار خود نویسنده باشد؛
۶. مسأله پژوهشی باید به صورت روشن و شفاف، تقریر و منقح گردد. و از کاربرد واژگان و اصطلاحات دوپهلو و مبهم خودداری نماید؛
۷. در بیان مسأله نباید به داوری پردازد یا اقدام به کاربرد واژه‌هایی کند که واقعیت را منعکس ننماید یا باعث اغراق شود؛
۸. مرزها و قلمرو تحقیق باید مشخص باشد تا اولاً امکان تعریف جامع فراهم شود و ثانیاً از تداخل مسائل دیگر در قلمرو آن جلوگیری به عمل آید؛
۹. نقل قول دیدگاه‌ها و نظرات باید گویا، روشن و مستند باشد؛
۱۰. انسجام، پیوند و ارتباط کامل بین مطالب باید رعایت شود؛
۱۱. قواعد دستوری و نگارشی و ویرایشی در حد لازم رعایت شود. از حالت گفتاری و به کار بردن الفاظ عامیانه پرهیز شود و حالت نوشتاری داشته باشد. از الفاظ مترادف، تکرار عبارت‌ها، قلم‌فرسائی و ... پرهیز شود. از عبارات شاعرانه، احساسی، شعاری، الفاظ رکیک و ستایش‌های مبالغه‌آمیز نیز استفاده نشود؛
۱۲. حتماً باید از منابع معتبر و دست اول استفاده شود. مقصود از منبع دست اول، فقط قدیمی بودن آن نیست، بلکه مرجع بودن، دقیق بودن و قابل اعتماد بودن آن اثر است؛
۱۳. در رساله علمی سطح چهار، علاوه بر ویژگی‌های فوق، نقل و جمع اقوال صاحب نظران کفایت نمی‌کند، بلکه باید مشتمل بر رأی مختار نویسنده همراه با دلیل و نقد اقوال مخالف باشد؛
۱۴. در صورتی که پایان نامه یا رساله علمی، ترجمه آثار علمی باشد، باید با رویکرد تبیینی، تحلیلی و نقد عالمانه و منطقی نگارش شود.

ب) عناصر و ساختار پایان نامه و رساله علمی

۱. جلد

• موارد ذیل به ترتیب و با اندازه و فونت مشخص شده، (مانند نمونه) برروی جلد درج شود:

ردیف	عنوان	فونت	اندازه
۱	آرم «الله»	﴿﴾	مناسب با صفحه
۲	عنوان «جمهوری اسلامی ایران»	B Titr	۱۲
۳	عنوان «مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه»		
۴	سطح علمی پایان نامه / رساله علمی		
۵	عنوان پایان نامه / رساله علمی	B Titr	۱۶
۶	نام اساتید راهنما و مشاور	B Titr	۱۲
۷	نام محقق		
۸	سال تدوین		

﴿﴾ جمهوری اسلامی ایران مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه سطح ۳ / ۴ عنوان پایان نامه / رساله علمی استاد راهنما: استاد مشاور: محقق: سال تدوین:	موضوع سطح تحصیلی محقق
--	--

۲. صفحه شناسه؛

- اطلاعات آن همان اطلاعات مندرج بر روی جلد می باشد.

۳. صفحه «بسم الله الرحمن الرحيم»؛

۴. صفحه تعهدنامه اصالت اثر؛

۵. صفحه تقدیم و اهدا؛

- این صفحه معمولاً به منظور قدردانی از زحمات و خدمات افراد مورد علاقه محقق، پیش بینی می شود.
- این متن معمولاً در کمتر از ده سطر (یک سوم صفحه) می باشد.

۶. صفحه تقدیر و سپاس؛

- محقق در این صفحه در حد کمتر از ۱۰ سطر، مراتب سپاس، تشکر و قدردانی خود را از اساتید (راهنما، مشاور و...) و نیز مراکز علمی که در جریان تدوین پایان نامه / رساله علمی به او کمک کرده اند اعلام می کند.
- جهت تقدیر از استاد داور، بعد از دفاع و در نسخه نهایی نام ایشان نیز قید می شود.

۷. چکیده پایان نامه / رساله علمی؛

- محقق، چکیده پایان نامه / رساله علمی را در حد یک صفحه (حداکثر ۳۰۰ کلمه) که شامل توضیح مختصر موضوع، سوال اصلی، هدف تحقیق، روش تحقیق، دستاورد تحقیق و کلیدواژه می باشد، تدوین می کند.

۸. فهرست مطالب؛

- در این قسمت باید، عناوین هر فصل و گفتار آن و تیتراهای زیرمجموعه آن ها به همراه ذکر شماره صفحه آورده شود.

۹. متن؛

- گزارش پایان نامه / رساله علمی باید از یک ساختار منطقی برخوردار باشد.
- هرپایان نامه / رساله علمی حداقل متشکل از چهار فصل می باشد. و در مواردی که عناوین اصلی يك فصل متنوع باشد، آن فصل به چند گفتار تقسیم می شود. و هر گفتار متشکل از چندین زیرعنوان و تیتراصلی و فرعی می باشد.
- نویسنده باید در فصل اول به مفاهیم و کلیات بپردازد که همان طرح تحقیق می باشد. فصل های دیگر در واقع همان سوالات فرعی هستند که هر کدام تشکیل دهنده يك فصل می باشند. البته در برخی پژوهش ها، فصل دوم را به ادبیات و مبانی نظری پژوهش اختصاص می دهند.
- در فصل پایانی که با عنوان خاتمه یا جمع بندی و نتیجه گیری می آید، محقق باید پاسخ سؤال اصلی

تحقیق خود را ذکر کرده و به جمع‌بندی نهایی، نتیجه‌گیری، بیان محدودیت‌ها و بیان پیشنهادات پژوهشی و کاربردی بپردازد.

۱۰. فهرست منابع و مآخذ؛

- در این قسمت، شناسه کامل تمام منابعی که محقق به آنها مراجعه کرده است، به ترتیب حروف الفبا تنظیم گردد.

انواع منابع و مآخذ:

الف) کتاب

ب) رساله علمی

ج) مقاله

د) منابع الکترونیکی و پایگاه اینترنتی.

نحوه نگارش منابع و مآخذ:

الف) اگر منبع، کتاب باشد به شیوه زیر معرفی شود:

- نام خانوادگی، نام، عنوان کتاب (پررنگ و ایتالیک)، نام خانوادگی و نام محقق یا مترجم یا مصحح (در صورت وجود)، محل نشر، ناشر، نوبت چاپ و سال نشر.
- مثال کتاب بدون محقق، مترجم یا مصحح: احمدی، حسین، تحقیقی در اعتیاد جوانان، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۸۵.
- مثال کتاب با وجود محقق، مترجم یا مصحح: احمدی، حسین، تحقیقی در اعتیاد جوانان، محقق / مترجم / مصحح: حسینی، محمد، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۸۵.
- چنانچه کتابی فاقد نام ناشر، محل یا تاریخ نشر باشد، در فهرست منابع اینگونه نوشته می‌شود: «بی نا» (یعنی فاقد نام ناشر). «بی جا» (یعنی فاقد محل نشر) «بی تا» (یعنی فاقد تاریخ نشر).
- مثال: احمدی، حسین تحقیقی در اعتیاد جوانان چاپ اول بی‌نا بی‌جا بی‌تا.
- درمورد منابع خارجی (انگلیسی و...) نیز به همین ترتیب عمل می‌شود. اما ابتدا باید منابع فارسی و منابع عربی و سپس منابع انگلیسی آورده شود.
- در صورتی که از آثار متعدد یک مؤلف استفاده شده، به جای نام خانوادگی و نام مؤلف، خط تیره گذاشته شود.
- مثال: احمدی، حسین، تحقیقی در اعتیاد جوانان، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۸۵.
- _____، تحقیقی در اعتیاد جوانان، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۸۵.
- ب) اگر منبع، مقاله باشد به شیوه زیر معرفی شود:

نام خانوادگی، نام، عنوان مقاله (داخل گیومه)، عنوان نشریه (پررنگ و ایتالیک)، محل نشر، شماره نشر، سال نشر، صص (تعداد صفحات).

مثال: رحمتی، علی، «سقاوت در نهج البلاغه»، نشریه آوند، ماهنامه اسلام، شماره پنجم، ۱۴۰۱، ۲۵-۱۰.

ج) اگر منبع، پایان نامه یا رساله علمی باشد به شیوه زیر معرفی شود:

نام خانوادگی، نام، عنوان پایان نامه / رساله علمی (پررنگ و ایتالیک)، ذکر مقطع تحصیلی، محل تحصیل، سال دفاع.

مثال: رحمتی، علی، ارتداد، رساله سطح ۴، مرکز تخصصی مشاوره، ۱۴۰۱.

د) اگر منبع الکترونیکی و پایگاه اینترنتی باشد به شیوه زیر معرفی شود:

نام خانوادگی، نام، سال نشر، عنوان مقاله، عنوان پایگاه، آدرس سایت.

رحمتی، علی، ۱۳۹۹. تعدیل نیروی انسانی، پایگاه پارسمدیر، <https://parsmodir.com/db/hrm/layoff.php>.

۱۱. پیوست‌ها؛

- در پیوست‌ها جداول، پرسشنامه و... آورده می‌شود.
- تذکر: صفحات قبل از مقدمه با حروف ابجد شماره گذاری می‌شود.
- شماره صفحات پایان نامه / رساله علمی، از «مقدمه» شروع می‌شود و تا پایان ادامه می‌یابد.

ج) قواعد نگارشی و تایپ پایان نامه و رساله علمی

- برای تایپ باید از نرم افزار Word استفاده شود.
- پایان نامه / رساله علمی باید فاقد غلط تایپی باشد.
- تعداد صفحات پایان نامه:
- سطح سه باید حداقل ۱۰۰ و حداکثر ۱۵۰ صفحه A۴
- رساله علمی سطح چهار، حداقل ۱۵۰ و حداکثر ۲۰۰ صفحه A۴ باشد.
- هر صفحه، حداقل حاوی حدود ۲۵۰ کلمه باشد.
- فاصله گذاری و حاشیه بندی‌ها، فاصله سطرها در سراسر پایان نامه / رساله علمی ۱ سانتیمتر، و فاصله سطرها در چکیده ۲ سانتیمتر باشد. فاصله سمت راست و بالا ۳/۵، چپ و پایین ۲/۵ باشد.
- سرصفحه: در سرصفحه فهرست و متن، در صفحات زوج، عنوان پایان نامه / رساله علمی، سمت راست و شماره صفحه سمت چپ درج شود، و در صفحات فرد عنوان فصل سمت راست و شماره صفحه در انتهای سمت چپ درج گردد.
- قلم‌های مورد استفاده در تایپ پایان نامه یا رساله علمی:

موارد موجود در رساله علمی	قلم (Font)	اندازه (Size)
تیتريهای درجه اول (عناوين اصلی فصول و بخش‌ها)	B Titr	۱۶
تیتريهای درجه دوم (عناوين فرعی)	B Traffic	۱۴
تیتريهای درجه سوم (عناوين فرعی تر)	B Lotus-Bold	۱۴
متن اصلی رساله علمی	B Lotus	۱۴
نقل قول‌ها در گیومه («»)	B Lotus-Bold	۱۲
پاورقی	B Lotus	۱۱
احادیث و آیات در متن	B Badr-Bold	۱۳
احادیث و آیات در پاورقی	B Badr-Bold	۱۰
انگلیسی در متن	Times	۱۳
انگلیسی در پاورقی	Times	۱۰

* در صورتی که در متن بخواهید از کلمات عربی دارای «ه» منقوط (ة) استفاده کنید (مثل: نجاه)، برای آن کلمه می‌توانید به جای قلم «B Lotus»، از قلم «B Badr» استفاده کنید.

• نقل قول

رعایت ضوابط نقل قول:

• نقل قول مستقیم نباید از حد ضرورت بیشتر باشد و همچنین در نقل قول مستقیم باید عین مطلب نقل شود و اگر سه یا کمتر از سه سطر بود در بافت متن در گیومه قرار گیرد و اگر بیشتر بود چپ چین شود بدون آنکه در گیومه قرار گیرد.

• در نقل قول غیرمستقیم، چکیده‌های از دیدگاه شخص بیان می‌شود و در پایان، منبع آن دیدگاه در پاورقی ارائه می‌گردد. در صورت لزوم فقط جمله مهم نویسنده نقل شود نه تمام مطالب.

• حتی الامکان باید از نقل قول با واسطه پرهیز شود و کلام هر عالمی را به کتاب همان عالم ارجاع داد، مگر آن که کتاب، خارج از دسترس محقق باشد؛ به عنوان مثال کلام علامه حلی رحمته الله علیه را باید مستقیم به کتاب‌های خود او ارجاع داد، نه اینکه از شیخ انصاری رحمته الله علیه نقل شود.

• در نقل اقوال بزرگان، اعم از علمای لغت، فقها یا مفسران باید ترتیب زمانی رعایت شود؛ یعنی وقتی کلام چند نفر در باب یک موضوع نقل می‌شود، آن کس که از نظر زمانی مقدم بوده، کلام او نیز مقدم شود.

• در نقل اقوال، دقت در امانت رعایت شود. در آیات شریفه، ضبط دقیق آن‌ها مطابق رسم الخط قرآن مجید ضروری است و اعراب گذاری نیز باید انجام شود.

• تذکر: براساس قانون «حق مالکیت معنوی (کپی رایت)»، در صورتی که مطلبی از کتاب، مجله، سایت و هر منبع دیگری مستقیم نقل شود، لازم است حتماً منبع آن در پاورقی و نیز در فهرست منابع و مآخذ ذکر گردد. در غیر این صورت، سرقت ادبی محسوب شده و از سوی صاحب اثر (و نیز مدارج علمی)، قابل پیگرد حقوقی و قانونی خواهد بود.

ارجاع دهی: برای ارجاع از شیوه پاورقی استفاده می‌شود.

• ارجاع پاورقی

الف) استناد به کتاب: برای ارجاع به کتاب، نام خانوادگی نویسنده، نام کتاب، شماره جلد و شماره صفحه درج می‌شود.

• در صورتی که بخواهیم دوباره به منبع مزبور ارجاع دهیم، اگر بعد از استناد به آن، به منبع دیگری استناد نکرده باشیم در صورت عدم تغییر شماره صفحه در ارجاع فارسی می‌نویسیم «همان» و در صورت تغییر شماره، همان، ص ۲۲.

• اگر بعد از استناد به آن، به منبع دیگری استناد کرده باشیم، در صورتی که مابین نقل قول اول و نقل قول حاضر به منبع دیگری از همان نویسنده ارجاع نداده باشیم، نام نویسنده، سپس کلمه پیشین و شماره صفحه (در صورت تعیین شماره صفحه) آورده می‌شود.

• اگر در نقل قولی به منبع دیگری از همان نویسنده ارجاع داده باشیم، در صورتی که میان دو پانوش، پانوش دیگری نیامده باشد، به جای نام و نام خانوادگی نویسنده، “همو” و سپس نام اثر (به صورت ایرانیک) و شماره جلد و صفحه را می‌آوریم.

• اگر مؤلف مورد ارجاع، دواثر در یک سال داشته باشد با حروف فارسی (در ارجاع فارسی) و با حروف لاتین (در ارجاع لاتین) مجزا می‌شوند؛ مانند: (مطهری، ۱۳۵۸ الف، ص ۳۴).

• اگر بخواهیم به اثری ارجاع دهیم که دو یا چند نویسنده دارد، نام خانوادگی نویسنده اصلی بر اساس حروف الف با و بعد واژه «دیگران» سپس ویرگول و در ادامه تاریخ نشر و سپس ویرگول و بعد شماره صفحه ذکر می‌شود؛ مانند: (رهنمایی و دیگران، ۱۳۸۴، ص ۱۱).

• اگر آثار در سال‌های مختلف منتشر شده باشد، در ارجاع به منبع فارسی چنین می‌نویسیم (مصباح، ۱۳۷۵، ص ۱۲۷؛ ۱۳۸۲، ص ۲۳۳).

• اگر مطلبی طولانی از دو یا چند صفحه یک منبع نقل شده باشد، در پاورقی، بجای «ص»، عبارت «صص» (به معنای صفحات) بکار می‌رود مانند: طبرسی، مجمع البیان، ج ۵، صص ۲۶۳ و ۲۶۴. اگر دو صفحه پشت سر هم هست: واو میاد در غیر این صورت خط فاصله گذاشته می‌شود ۲۶۵-۲۶۶.

ب) **استناد به قرآن:** در ارجاع به قرآن مجید، نام سوره، شماره سوره و آیه به این صورت ذکر شود: سوره بقره (۲)، ۵.

ج) **استناد به کتاب حدیثی:** در ارجاع به کتب حدیثی، نام خانوادگی نویسنده، نام کتاب به صورت ایرانیک، شماره جلد، عنوان باب و شماره حدیث آورده می شود. در صورتی که آیه یا حدیثی که در متن ذکر آمده، به فارسی باشد، باید عین عبارت عربی آن، و بالعکس اگر عربی باشد، ترجمه فارسی آن در پاورقی ذکر شود. در این صورت، آدرس آیه قبل از ترجمه یا آیه درج می شود.

د) **استناد به فرهنگ ها و دایره المعارف ها:** در استناد به فرهنگ ها و دایره المعارف های مشهور، فقط نام فرهنگ یا دایره المعارف و مدخل کافی است.

ه) **استناد به پایان نامه و رساله علمی:** برای ارجاع به پایان نامه و رساله علمی، نام و نام خانوادگی نویسنده، عنوان پایان نامه / رساله علمی (به صورت ایرانیک)، و پس از آن واژه (پایان نامه / رساله علمی) در پرانتز می آید، و سپس شماره صفحه درج می شود.
و) **استناد به مقاله:**

- **مقاله در نشریه:** نام و نام خانوادگی مؤلف، «عنوان مقاله» (داخل گیومه)، نام نشریه (به صورت ایرانیک)، صفحات مورد ارجاع.
- **مقاله در کتاب (مجموعه مقالات):** نام و نام خانوادگی نویسنده، «عنوان مقاله» در: نام کتاب (مجموعه، مقالات) به صورت ایرانیک، نام و نام خانوادگی تدوین کننده، شماره صفحه.
- **مقاله در سایت های اینترنتی:** نشانی دقیق سایت، نام و نام خانوادگی، عنوان مقاله (داخل گیومه)، نام نشریه به صورت ایرانیک، شماره صفحه.
- ز) **استناد به لوح فشرده:** به این سبک ارجاع داده می شود: مؤسسه تهیه کننده، نام لوح فشرده، سال تولید اثر.